

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆԱԿԱՆ

ՏԵՍԱԿԱՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

316. ՓԱՍՏԵՐ Ս. ԳԻՐԳԷՆ. — Ի հաստատություններն Եթեքը խորհուրդներուն, ստվարություն է մեջբերել Ս. Գրիգորի վկայություններ, և որոնք մանկաբույժներն կը կազմեն Եթեքին ամբողջությունը: Ուրվհատե, ինչպէս կանխեցինք ըսել, ոչ եթեքնակ թիւը և ոչ եթեքին միահաղոյն յիշատակութիւնք չի գտնուիր Ս. Գրիգորի մէջ ոչ մէկ տեղ, ոչ ալ հնաւանդ օտվարութիւններուն մէջ և ոչ եկեղեցական նախնական գրականութեան մէջ: Այս պատճառաւ մասնաւոր աւանդութիւնները կը յատկանշուի առ այժմ, յետոյ մէն մի խորհուրդի վրայ գրած ատեննիս յառաջ բերելու համար: Բայց, ի լրումն փաստիս, հարկ է ա. որ խորհուրդ անունը, որ բաղաձայն իմաստներ ունի, առնչուած ըլլայ այն մասնաւոր նշանակութեամբ, որով մենք այժմ նկատի կ'առնենք զայն հաս, բ. որ իւրաքանչիւր խորհուրդ ունենայ այն պայմանները և տարրերը, զորս ցոյց տուինք իբրեւ անհրաժեշտ պայմաններ խորհուրդին էութեան, գ. որ բացի եկեղեցական կիրառութենէն և առաքելական օրինադրութենէն հաստատուած ըլլայ նաեւ Քրիստոսէ անմիջական հաստատութեամբ: Ուրվհատե ոչ եկեղեցին և ոչ առաքելները չեն կրնար իրենց կողմէ խորհուրդներ ստեղծել, արտաքին նշանակութեան ներքին շնորհաց զօրութիւն պարզեցնով, և դ. որ ինչ որ այս Եթեքին վրայ կը ճշմարտութի՝ չճշմարտութի նաեւ այս Եթեքնէն զատ ուրիշ բանի մը վրայ: Արդևհաե եթեքնակ թիւին ճշմարտութիւնը ոչ միայն իր ետեւէն կը բերէ Եթեքին վրայ հաստատական մը, այլև ժխտական՝ անոնցմէ դուրս ելած միւսներուն վրայ: Արդ, ինչպէս տեսանք փոքր ի շատէ, խորհուրդ անունը ուրեք ուրեք տարածուած է այնպիսի իրերու վրայ եւ, որոնք

խորհուրդներուն կարգէն չեն: Իւ հետեւաբար հարկ կ'ըլլայ այն ատեն խորհուրդին կողմէ մեկնել խորհրդական իմաստով՝ շնորհաց տեսակետէն, կամ իբր ծածկեալ բան մը՝ ըստ իմաստիս:

317. ՓԱՍՏ՝ ՆՄԱՆՈՒԹԵՆԷ. — Կայնաե բնական և հոգեւորական կենաց միջև համեմատութեան փաստը, զի ինչպէս իրաց բնական կարգին մէջ մարդը կը ծնի, կը հաստատուի, կը սնանի. կը դարմանուի հիւանդութեանց մէջ, կ'ապաքինի հիւանդութենէն վերջ, կ'ամի և կը կառավարուի, նոյնպէս և հոգեւորական կենեքին մէջ կը ծնի մկրտութեամբ, կը հաստատուի դրոշմով, կը սնանի հաղորդութեամբ, կը դարմանուի ապաշխարութեամբ, կ'ապաքինի վերջին օծումով, կ'ամի պատկով և կը կառավարուի կարգով: Այս փաստը թոված Ագուսինացիին է (+ 1274): Զայն կը գտնենք գրեթէ նմանօրէն կրկնուած նաեւ Ժան Ծաթեցիին, որ կը ցուցնէ թէ Եթեք խորհուրդները հաստատուեցան մարդոց զանազանութեան համեմատ. — Մկրտութիւն՝ նորածիններուն համար, Դրոշմ՝ պատերազմողներուն, Հաղորդութիւն՝ վերադարձողներուն, Ապաշխարութիւն՝ վերադարձողներուն, Վերջին Օծում՝ պատերազմէ ապառաւաններուն, Կարգը՝ եկեղեցւոյ ապաստանողներուն, Պատկը՝ նոր զինուոր ըլլալու համար: Բայց առնեք նմանութենէ և համեմատութենէ հանուած եզրեր՝ ապացուցութեան փաստ չեն կրնար ըլլալ, և ոչ ալ Ծաթեցիին այն միւս տեսութիւնը, թէ խորհուրդները եթեքն են՝ առաքելութեանց թիւին համեմատ, որոնց երկուքը աստուածաբանական են և չորսը բարոյական, կամ մեղաց երեք տեսակներուն և չորս պատիժներուն կամ պատճառներուն համեմատ:

318. ԳՈՌԾՈՒԹԻՒՆ ՆԻ ԹԻՒ. — Պարզաբանելէ վերջ խնդրոյն վիճակը՝ համաձայն այն սկզբունքներուն, որոնցմով կը չափուին հաւատոյ վարդապետութիւնները, լաւ է որ իւրաքանչիւր ըմբռնութիւն խորհուրդներուն գոյութիւնը իւր թիւը: Խնդիրը առաջինին՝ այսինքն խորհուրդ-

ներու՝ գոյութիւն ունենալուն վրայ է, ու այն է որ վճռապէս և որոշակի կը հաստատուի, այսինքն յայտնի է և ապացուցուած թէ քրիստոնէական կրօնը իսկական խորհուրդներ ունի, բայց ինչ որ ալ լինի, բացարձակօրէն պարզ չէ անոնց եօթը կամ աւելի կամ պակաս լինելը, քանի որ ոչ Ս. Գրքին մէջ, ոչ աւանդութեան մէջ և ոչ Ս. Հարց մօտ բացայայտ վկայութիւններ կան այդ մասին: Հատիկները այդ մօտք կը պնդեն՝ Նիմեր-Հելով Փլորենտեան և Տրիտենդեան ժողովներուն վրայ, որոնցմէ չէ սակայն որ մենք պիտի քաղենք մեր հաւատքը: Հետեւաբար մենք կը մնանք յարած մեր Եկեղեցոյ ներկայ կարծիքին, որ պէտք է նախկին սովորութիւններէ և ծիսական թղթագորութիւններէ յտույժ եկած ըլլայ: Ու թէ ևս կարելի է կարծել, որ Հայոց Եկեղեցոյ վարդապետութիւնը հայալատին քարոզիչներու և հեղինակներու կողմէ աւանդուելով և վերջին դարերու փոխադարձ յարաբերութեանց հետեւանքով թափանցուած լինի մեր մէջ, բայց միւս կողմէ աւելի հաւանական պիտի ըլլար ընդհակառակն խորհիլ որ եթէ Հռովմէականներէն թելադրուած ըլլար ան մերին ներու՝, ընդունելութեան աւելի մերժումի պիտի հանդիպէր ան, եթէ մեր Եկեղեցոյ ներքին և նախկին կարծիքներուն համեմատ և համաձայն բան մը եղած չըլլար արդէն: Թիւի մասին այնչափ: Անցնինք հիմա խօսիլ Խորհուրդներուն հանգամանքներուն և տարբերուն վրայ ընդհանրապէս:

319. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ.
— Այս կարգին մէջ առաջինն է Խորհուրդներուն զօրութիւնը: Ճշմարիտ է, թէ Խորհուրդները իրենց հետ կը բերին արդիւնքներ, զորս հակառակորդներն անգամ կը հաստատեն անոնց մէջ, որովհետեւ կը յայտնեն Քրիստոսի աշակերտները, որովհետեւ անոնց մէջ կը շարժեն բարի իղձեր, որովհետեւ կը գրգռեն և կ'անցնեն հոգեով հաւատքը, որովհետեւ արտաքին նշաններով կը ցուցնեն հաւատացեալներուն կամ անոնցմէ ոմանց պարգևուած արտաքին շնորհ մըն ալ: Բայց

այս բոլոր արդիւնքներէն և զօրութիւններէն զատ մենք զայն եւս կը յիշենք թէ անոնք իրենց հետ կը բերեն նաև ներքին շնորհ մը եւ՝ ոչ թէ գործողին կամ ընդունողին կարգէն կամ գործէն, այլ գործին իսկութենէն նոյնիսկ, կամ զայն հաստատողին կամքէն: Այս ճշմարտութիւնը կը հիմնուի երկու բանի վրայ, նախ՝ ազդեցութեանը գործնալին գործէն ըլլալուն, և յետոյ՝ իսկապէս գերբնական շնորհ մը ըլլալուն:

320. ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԽՕՄԳԵՐԸ. — Այս ճշմարտութեան հաստատութիւնը կը հետեցնենք նոյնինքն Քրիստոսի խօսքէն. «Եթէ ոչ ոք ծնցի ի ջրոյ և ի հոգւոյ, ոչ կարէ մտնել յարգայութիւն Աստուծոյ» (Յովհ. Գ. 5), և կը ցուցնէ թէ արգայութեան շնորհը յառաջ կու գայ հաւասարապէս թէ՛ ջրով և թէ՛ հոգիէն: Նոյն յարակցութեամբ է որ առաքելները կը լծորդեն շնորհքը ջրով, երբ կ'ըսեն «Ապրեցոյց զմեզ ի ձեռն աւազանին միւսանդամ ծննդեան» (Տիմոթ. Գ. 5): «Զի զնա որեքեք սրբութեամբ աւազանին բանիւ» (Եփես. Ե. 25): «Մկրտեսցի իւրաքանչիւր ոք ի ձէնջ յանուն տեառն Յիսուսի Քրիստոսի ի թողութիւն մեղաց» (Գործք. Բ. 38): «Արի՛, մկրտեալ'ց և լուս' զմեզ ի կարգալ զանուն նորա» (Գործք. Իբ. 16): Յառաջ բերուած այս խօսքերը կը վերաբերին մկրտութեան, բայց կը յայտնեն Խորհուրդներուն բնութիւնը: Միևնոյն կերպով կ'ըսուի նաև ձեռնադրութեան համար. «Եդիք զձեռս ի վերայ նոցա և առնուին Հոգի Սուրբ» (Գործք. Ը. 17), ու եւս աւելի հաղորդութեան համար. «Որ ուռէ զմարմին իմ և ըմպէ զարիւն իմ ունի զկեանս յաւիտեանական» (Յովհ. Զ. 55): Ս. Գրոց այս բոլոր խօսքերէն յայտնապէս կը տեսնուի թէ շնորհաց հոգեւորական արդիւնքը կապակցուած է նիւթին խորհուրդին հետ, իբր գործ' պատճառի հետ: Եւ հետեւապէս արդիւնքը կը պատկանի գործուած գործին՝ առարկայէն, և ոչ թէ գործողին գործին՝ նախապայէն: Այս իմաստը կը ցուցնէ նաև Նիկիական Հանգանակը. «Խոստովանիմ զմի մկրտութիւն՝ ի թողութիւն մեղաց»:

321. ԶՕՐՈՒԹԵԱՆ ԵՂԱՆԱԿԸ. — Բայց կարելի է այնպէս կարծել, թէ Խորհրդայիններուն մէջ խորհուրդին արդիւնքը այնպէս կը յարակցի նիւթին հետ՝ ինչպէս բնական արդիւնքը, այսինքն պէտք է մտածել թէ մկրտութեան ջուրը այնպէս կը լուայ հոգիին ազտը՝ ինչպէս կը լուայ մարմնին ուղտը և կը թրջէ իր մէջ ձգուած առարկաները։ Որովհետեւ նիւթէն աւելի հարկ է գործը ուղեկալ ի նկատի. ու գործը պէտք է կատարեալ ըլլայ իր բանական լրումին մէջ, որպէսզի դեռ խորհրդական գործը չեղած՝ կատարեալ գտնուի իբրեւ բանական գործը։ Ուստի իբրեւ էական պայման մը՝ Խորհուրդներու մասին ներկայացուած բանաձեւերուն վրայ սա՛ ևս պէտք է աւելցնել. — Գործողը պէտք է կրճիմն կամ արգելք յառաջ բերէ գործին արդիւնաւորման դէմ։ Իսկ այդպիսի կրճիմն կը նկատուին որեւէ թեւրութիւններ՝ սրունք կրնան յառաջ գալ գործին մէջ, գործին պայմաններուն համար անհրաժեշտ եղած էական հանգամանքներու ամբողջական կամ մասնակի թերացումէն, զոր օրինակ՝ նիւթին խորհրդախումբը, ձեւին այլալուծումը, նպատակին չհղծումովը, պաշտօնակալին փութոխումովը, որունք ամէնքն ալ կը շնչեն գործեալ գործին էութիւնը, և անկէ կը վերցնեն իր պատճառին իսկութիւնը և արդիւնքին հետեւումը։

322. ՄՐԲԱՐԱՐ ԵՆՈՐԷՔ. — Խորհուրդներուն արդիւնքը սովորութիւն է երեքի բաժնի։ Նախ՝ սրբաբար շնորհքը, երկրորդ՝ խորհրդական շնորհքը, երրորդ՝ անշնչական կնիքը։ Սրբաբար շնորհքը զայն ընդունողին մէջ արդարացման սկիզբը կամ աճումն է։ Արդարացման սկիզբը կը ճշմարտութի մկրտութեան կամ պաշխարհութեան մէջ, որովհետեւ անոր մերձեցողները հնար չէ և հարկ ալ չէ որ նախապէս հաստատուած ըլլան շնորհաց մէջ, քանի որ մկրտեալը ատու՛մ է արդէն որ կը սկսի իր հոգեւոր կեանքը, իսկ ապաշխարողը կը ջանայ վերստին ձեռք ձգել զայն՝ կորսնցնել վերջ։ Այս պատճառաւ այս երկուքը կոչուած են Խորհուրդք Մեռելոց։ Իսկ միւս հինգը կը

կոչուին Խորհուրդք Կենդանեաց, և իրենցմէ առաջ կ'ենթադրեն առաջին շնորհքը, զոր իրենք պիտի աճեցնեն, ու պատահմամբ միայն կարող են պատճառ ըլլալ առաջին շնորհաց ևս, երբ Խորհուրդներուն միջոցաւ ստացուելիք շնորհաց պահասութիւնը յառաջ կու գայ այնպիսի պատճառներէ, որոնք մեղմորանքի տակ չեն կրնար ձգել Խորհուրդներուն մերձեցողը։

323. ԽՈՐՀԱՐԱՐ ԵՆՈՐԷՔ. — Իսկ Խորհրդական Ենորհք կը կոչուին երկնային նպատի պարգևները, իւրաքանչիւր Խորհուրդի հոգեւոր ներգործութեան պարունակին մէջ եղած մէն մի գործի համար։ Այսպէս, ձեռնադրութեան պարագային՝ եկեղեցական պարտականութեանց, պատիի պարագային՝ ընտանեկան պարտականութեանց կատարման համար ևլն։ Իսկ անշնչելի կնիքը, երբ հոգեւոր մասին է խօսքը, կարելի է մարմնաւոր և շօշուփելի կերպով իմանալ, այլ իբրեւ այլաբանական բացատրութիւն Խորհուրդին անկրկնելիութեան։ Այնպէս որ Խորհուրդը ընդունողը կը պահէ անոր կնիքը իր հոգեւոր մէջ, իր գործերուն և ընթացքին ուղիւ պարագայներուն մէջ, ու այլևս հարկ չ'ըլլար կրկնելու զայն, թէ՛ իսկ արտաքինաբար կորսնցուցած երեք Խորհուրդին արդիւնքը։ Այսպէս, մկրտութեան հոգեւոր արդիւնքը այլևս չի ցնջուի որ անգամ մը մկրտուածին մէջ, ու եթէ քրիստոնէութենէն հեռանալ ալ, հարկ չ'ըլլար զայն կրկնելու, եթէ վերադառնալ նորէն։ Հոգեւոր կնիքի հանգամանք ունեցող Խորհուրդներն են Մկրդք տութիւնը, Դրօշը և Կարգը։ հետեւեալ անկրկնելի են անոնք, իսկ միտցեալ չորսը կրնան ի հարկին կրկնուիլ։ Ու արդարեւ այս Խորհուրդներուն նպատակն իսկ կը պահանջէ որ կրկնելի ըլլան անոնք, քանի որ յաճախ կամ բազմիցս մարդ կրնանք պէտք ունենալ քանոնք ընդունելու։

324. ՆԻԹԻՆ ԿԱՋՈՒԹԻՆԸ. — Խորհուրդներուն մէջ նիւթը այն է, որ առաջին և զգալի, իմա՛ նաեւ շօշուփելի

ԳՐԱԿԱՆ

ԵՍ ԿԱՐՕՏՑԱՅ

Հանճարով տեղ կու տանք Պր. Միրհրանանի հետեւեալ կարճ գրութեան: Կարապետ Միրհրանան, բնիկ Սաղիմացի, մին է պատուական այն հայորդիներէն՝ որոնք 1946ի դէպքերուն, հարկադրաբար, ֆիզիքապէս միայն հեռացած են Ս. Քաղաքէն, հրեք սակայն չխզելով իրենց սրտի ու մտքի կապերը Հայ նրուսաղէմէն: Ուրախ ենք, որ հակառակ իր յատաջացեալ տարիքին ու հիւանդազին վիճակին, Պր. Միրհրանան իր բարի սրտէն մտքին փոխանցուած կայծերը իր կարգին կը փոխանցէ «Սիոնիին»:

ԽՄԲ.

Կարօցայ ես քեզ. ծննդավայրն իմ
 Երուս, որբութեամբ և խորհուրդներով
 լեցուն: Կարօցայ ես քեզ. ուր մեր Տէրը
 մարդացաւ, ապրեցաւ և անժանութիւն
 քարոզեց մեզի. ուր շրջեցաւ ջուրերու
 վրայ, ծովերու վրայ քաւեց և փոթորիկ-
 ները սառեց, և ուր իր Հայնն ու շուքը
 կը մնա կարծես մինչև այսօր:

ԼՈՅՈՏՆ, 7 Փետրուար-1983

Կարօցայ ես տառարներուդ, գիւղե-
 բուդ, քաղաքներուդ, լեռներուդ, կա-
 պոյտ երկնքիդ: Կարօցայ ես Հայ Նրու-
 սաղէմին, Սիոնի նոյնիրական բարձուն-
 քին թառած:

Կարօցայ երկրի մոզովուրդին, որ
 տարեր է կարծես ուրիշ մոզովուրդներէ:
 Հոն ալ մարդերը կ'ապրին նոյն ցանկու-
 թիւններով, անկարծութիւններով, փորձու-
 թիւններով և մեղքերով, բայց կարծես
 թէ անմեղքութիւն կը մեղանչեն, Հարկը գոր-
 ծեն անգիտակցաբար: Տէր, պահ Ս իսկիդ
 վրայէն Հօր Աստուծոյ ազադակեցիր, որ
 ներքէ անոնց, որովհետեւ չեն գիտեր թէ
 ինչ կը գործեն, և այնպէս ալ մնացին
 մինչև այսօր:

Տէր, բարի է երկիրս. զոր Դուսն
 ընտրեցիր. մեր հայրենիքին հաւասար
 սիրելի է մեզի ան, Նրկար դարեր մենք
 հայրենիք չունեցանք, ու մեր եկեղեցի-
 ները եղան մեր հայրենիքը: Հոն ապաս-
 տանեցանք, միութարուեցանք, քաջալեր-
 ւեցանք և մեր ինքնութիւնը պահեցինք:
 Տէր, պահ Հայ Նրուսաղէմը իր եկեղե-
 ցիներով. թող անոնց կանթեղին ձէթը
 չմարի և պարծանքը մնան տառապեալ
 մեր ազգին:

Աշխարհ կ'ապրի վտանգաւոր մոմա-
 նակներու մէջ, բայց դուսն, Տէր, պահ
 զայն մէջն Հարէ, Նրուսաղէմիդ Երոյն
 համար:

Կ. ՄԻՀՐԱՆԱՆ

Կամ տեսանելի առարկան է, որ շնորհաց
 ճշան է միջնորդ լինելու համար, Գրիս-
 տոսէ հաստատուած գործողութեան մը
 առթիւ կը գործածուի անձի մը վրայ:
 Խորհուրդներու նիւթ և ձեռքերը հա-
 լանդ բացառութիւններ չեն և Հատին-
 ներուն մէջ անգամ, որոնց մէջ աւելի
 յազոտեցան և ճշմարտութեան Խորհուրդ-
 ներու վարդապետութիւնները, անոնք
 ԺԳ. Դարէն առաջ գործածուած չեն գըտ-
 նելիք, և անոնց առաջին հեղինակը կը
 համարուի Գուլիէլմո Անտիսքոպորացի

(Շաբուկակի 32)

(+ 1230), թէև ոչ վստահաբար: Բայց
 Հարմեր երկարել բառերուն վրայ, գի-
 բառերը զաղափարաց նշաններ են միայն,
 ու գաղափար՝ թէ խնդրոյն էութիւնը
 իր մէջ բան մը կը պարսնակէ՝ շատ ա-
 լելի հին է, ու բոլոր եկեղեցիները և մա-
 տանագիտները երբ Խորհուրդներու մա-
 տին կը խօսին՝ կը ջանան ճշդել թէ որ
 բանն է որ պիտի կիրարկուի: Ուրեմն,
 Խորհուրդներուն նիւթերը ճանչցած են
 աւանդութիւնն և իւրաքանչիւրին հաս-
 տատութեան պարագաներէն:

ՄԱՂԱՔԻԱ ԱՐՔԵՊՍ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ